

ב"ה

התקשרות

קונטרס שבועי לאנ"ש חסידי חב"ד לחיזוק ההתקשרות
לכ"ק אדמו"ר רבי מנחם מענדל בהרה"ק רלו"י מליובאוויטש
זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שיחות • אגרות • פניני חסידות לפה"ש • הלכות, מנהגים וטעמיהם • ניצוצות • זמנים

תקמט

ערב שבת קודש
פרשת האזינו
י"ב בתשרי ה'תשע"ג

יוצא לאור עלידי
מכון ליובאוויטש שעליד
צעירי אגודת חב"ד באה"ק ת"ו - המרכז

מורה שיעור ללימוד היומי ברמב"ם

י"ב בתשרי ה'תשע"ג - י"ט בתשרי ה'תשע"ג

יום	יום בחודש	ג' פרקים ליום	פרק א' ליום	ספר-המצוות
ו'	י"ב בתשרי	הלכות טומאת צרעת פרק ח-י.	הלי אישות פרק ד.	מ"ע קי.
ש"ק	י"ג בתשרי	פרק יא-יג.	פרק ה.	מ"ע קיא.
א'	י"ד בתשרי	פרק יד-טז.	פרק ו.	מ"ע קב. קג.
ב'	ט"ו בתשרי	הלכות מטמאי משכב ומושב.. בפרקים אלו. פרק א-ג.	פרק ז.	מ"ע צט.
ג'	ט"ז בתשרי	פרק ד-ו.	פרק ח.	מ"ע ק.
ד'	י"ז בתשרי	פרק ז-ט.	פרק ט.	מ"ע קו.
ה'	י"ח בתשרי	פרק י-יב.	פרק י.	מ"ע קד.
ו'	י"ט בתשרי	פרק יג. הלכות שאר אבות הטומאות.. בפרקים אלו. פרק א-ב.	פרק יא.	מ"ע קד. צו.

זמני השבוע*

צאת הכוכבים	שקיעת החמה***	מנחה גדולה	חצות היום והלילה	סוף זמן ק"ש	זריחה החמה	זמן ציצית ותפילין	עלות השחר**		תאריך
							72 ד' לפני הזריחה	120 ד' לפני הזריחה	
5.53	5.29.4	12.01	11.31	8.30	5.40	4.42	4.21	3.33	ו', י"ב בתשרי
5.52	5.28.1	12.01	11.31	8.30	5.40	4.43	4.22	3.34	ש"ק, י"ג בתשרי
5.51	5.26.8	12.00	11.30	8.30	5.41	4.44	4.22	3.35	א', י"ד בתשרי
5.50	5.25.5	12.00	11.30	8.31	5.42	4.44	4.23	3.36	ב', ט"ו בתשרי
5.48	5.24.2	12.00	11.30	8.31	5.42	4.45	4.24	3.36	ג', ט"ז בתשרי
5.47	5.22.9	12.00	11.30	8.31	5.43	4.46	4.24	3.37	ד', י"ז בתשרי
5.46	5.21.6	11.59	11.29	8.31	5.44	4.46	4.25	3.38	ה', י"ח בתשרי
5.44	5.20.4	11.59	11.29	8.31	5.44	4.47	4.26	3.38	ו', י"ט בתשרי

* הזמנים מתייחסים לאזור המרכז. באזור ההרים והעמקים יש שינויים שעשויים להגיע למספר דקות.
 ** לגבי זמן עלות השחר הנהוג בחב"ד קיימות שלוש דעות. הבאנו את הזמנים לפי הדעה המוקדמת ביותר והמאוחרת ביותר, וראוי להחמיר לפי העניין.
 *** זמני השקיעה כאן הם לפי השקיעה הנראית. אולם אדה"י בסידורו (יסדר הכנסת שבת) מכיר בשקיעה האמיתית, המאוחרת ממנה "בכמו ארבע מינוטין" (לשון אדה"י שם. שיעור התלוי במיקום ובעונות השנה).

זמני הדלקת הנרות וצאת השבת

פרשת	ירושלים		תל-אביב		חיפה		באר-שבע	
	הדה"נ	צה"ש	הדה"נ	צה"ש	הדה"נ	צה"ש	הדה"נ	צה"ש
האיזנו	4:52	6:03	5:07	6:05	4:58	6:04	5:10	6:05
חג-הסוכות	4:49	6:00	5:04	6:02	4:55	6:01	5:07	6:03
שחוק"מ סוכות	4:43	5:54	4:58	5:56	4:49	5:55	5:01	5:57

עורך ראשי: מנחם מענדל ברוד • עורך: נחמיה קפלון • הגהה: יוסף-יצחק אולידורט

מו"ל: מכון ליובאוויטש שעליד צעירי-אגודת-חב"ד באה"ק ת"ו - המרכז

יור"ר: הרב יוסף-יצחק הכהן אהרונוב

כתובת: ת"ד 14 כפר-חב"ד 60840, טל' 03-9607588, פקס: 03-9606169

ISSN 0793-7474 אינטרנט: www.chabad.org.il דואר אלקטרוני: chabad@chabad.org.il

הנהגה של עושר והתרחבות על-פי צורכי הדור

הסבר לפלא המיוחד שהיה בדמותו של הרבי מהר"ש נ"ע • חידוש המבואר בדא"ח במעלת הנדרים על עבודת הבירורים, ועל-פיו תובן ההבחנה בין הנהגות רבותינו נשיאינו, בפרישות או בהתרחבות • ההוראה מכך: רק לעצמו יכול לנהוג בפרישות, ואילו בעניין ההתעסקות עם הזולת, יש להשתדל ולפעול מבלי לחשוש לישות או לעניין לא רצוי • משיחת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו

המהר"ש פחות מתוח ("אָנגעצויגן") משאר אחיו, ולמרות זאת, היה מטיל אימה על הכול, אף על הילדים - דבר שנעשה שלא בהשתדלותו, שהרי מצד עצמו היה חיוך נסוך על פניו, אלא בדרך ממילא.

גם על הגויים היה אדמו"ר מהר"ש מטיל אימה. ומעשה שנסע פעם במרכבה לעיר אחת, ויצאו זקני העיר לקראתו בלחם ומלח, וכאשר הגיעה המרכבה ונראו פניו קדשו - ברחו כולם מרוב פחד! באותה שעה אמר אדמו"ר מהר"ש מאמר חסידות על הפסוק! "ברוך תהיה מכל העמים"². בהקשר לכך אמר פעם כ"ק מו"ח אדמו"ר³ (אלא שלא רצה שיפורסמו הדברים), שמונח אצלו ("ביי אים לייגט זיך") שההפרש בין אדמו"ר מהר"ש (זקנו) לאדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע (אביו) הוא בדוגמת ההפרש בין רצון לעונג:

שניהם - כוחות מקיפים, אלא שהרצון פועל שבירה ("רצון ברעכט"), ואילו העונג פועל המשכה וקירוב ("עונג ציהט צו").

א. [אחר תפילת מנחה, סיפר כ"ק אדמו"ר כמה סיפורים אודות בעל ההילולא, אדמו"ר מהר"ש, וצוקל"ה נבג"מ ז"ע:]:

א. לפני ראש השנה דשנת תרמ"ג (שנת ההסתלקות) אמר כ"ק אדמו"ר מהר"ש: יצטרכו לקרוא לפרופסור, להזריק זריקה ולנתח. וכן הווה. - באותה שעה שאמר המהר"ש את דבריו אלו, לא ירדו לסוף דעתו, אבל אחר כך, בעת ההסתלקות, הובנו הדברים.

- סיפור זה שמעתי מהסבתא (הרבנית שטערנא שרה נ"ע, אם כ"ק אדמו"ר מו"ח) לאחר שכבר חלפו ארבעים שנה (!) מאז ההסתלקות, ואף-על-פי-כן, סיפרה זאת באופן שהיה ניכר פחד בדבריה!

* * *

ב. אדמו"ר מהר"ש היה מטיל אימה על כולם. והפלא שבדבר - משום שתמיד היה נסוך חיוך על פניו קדשו ("ער איז שטענדיק געווען מיט אַ שמייכל"), דאף שהיה בעל ייסורים גדול [כ"ק מו"ח אדמו"ר אמר שקשה לצייר עד כמה היה בעל ייסורים גדול...], מכל מקום, תמיד היה חיוך נסוך על פניו, וגם בחיי אביו אדמו"ר הצמח צדק היה

(1) עקב ז, יד.

(2) ראה גם תו"מ סה"מ תשרי ע' קמט. תו"מ - רשימת היומן ס"ע רב. וש"נ.

(3) ראה תו"מ - רשימת היומן ע' שנה.

של זיכור⁸. ובוה יתפרש מאמר חז"ל⁹ "ישב ולא עבר עבירה כו' כעושה מצוה". וכן הוא גם בעניין הנדרים.

ומוסיף במאמר שישנה דרגא נעלית עוד יותר – שזהו עניין שהחכם מתיר את הנדר, שבדרגא זו אין צורך לפרוש מהדבר הגשמי, כיון שאינו מנגד, ואדרבה: אתהפכא חשוכא לנהורא¹⁰.

והחילוק שבין דרגות הנ"ל בעניין הספירות: עניין הביוררים הוא מצד בחי' ז"א, עניין הנדרים הוא מצד בחינת הבינה, ועניין היתר נדרים הוא מצד בחינת החכמה¹¹.

ג. על-פי זה יש לבאר מה שמצינו חילוקי הנהגות בעבודת הצדיקים, שיש צדיקים שהנהגתם היתה באופן של פרישות מהעולם, ויש צדיקים שהנהגתם בענייני העולם היתה באופן של התרחבות.

ובהקדם הסיפור שאחד החסידים שקיבל עצה או ברכה מהצמח-צדק ונתעשר על-ידה. ובידעו בבירור שנתעשר מהעצה והברכה של הצמח-צדק, הנה בנוסעו לליובאוויטש להודיע לצמח-צדק אודות הצלחתו, הביא לצמח-צדק מתנה – עגלה ללא גלגלים שמחליקה על השלג ("א' שליטן", "א' סלעד"¹²), נאה ומהודרת בכל מיני הידורים. ואמר הצמח-צדק: אני – איני צריך לכך, תן זאת לבני – בנקבו בשמו של המהר"ש¹³.

ולכאורה אינו מובן: כיון שהצמח-צדק אמר על עצמו שהוא אינו צריך לכך – למה ציוה לתת זאת לבנו?

ובפרטיות יותר:

ידוע שדבר שאין בו צורך והוא מיותר – יש להימנע ממנו, כיון שהוא מקלקל. וכפי שרואים בעניין הלבושים, שכאשר הלבוש הוא ארוך יותר מדי, הרי זה מעכב ומונע את ההילוך.

ובנדון-דידן: אדמו"ר מהר"ש הוא בדוגמת הרצון, ולכן היה מטיל אימה, ואילו אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע הוא בדוגמת התענוג.

* * *

ב. במאמר הנ"ל⁴ ישנו חידוש – שבו מבואר שעניין הנדרים הוא למעלה מעניין הביוררים.

ובהקדמה – שהיסוד לחידוש זה הוא מה שכתוב במדרש שמואל בפירוש מאמר המשנה⁵ "נדרים סייג לפרישות", ש"פרישות תקרא מילי דחסידותא", והרי מעלת החסיד היא למעלה ממעלת הצדיק⁶.

וזהו היסוד לחידוש שעניין הנדרים הוא למעלה מעניין הביוררים, כי עניין הביוררים הוא באופן של התלבשות בדבר המתברר, מה שאין כן עניין הנדרים הוא למעלה מהתלבשות, שהרי פורש מהדבר ודוחה אותו – לא בגלל שאין ביכולתו לברר את הדבר, אלא בגלל שנמצא במעמד ומצב שלמעלה מהעולם לגמרי, ואין ברצונו לירד ולהתלבש בעולם כדי לבררו.

אמנם, אף-על-פי שפורש מהדבר הגשמי ודוחה אותו, מכל מקום, מצד זה ש"אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה⁷, הנה גם על-ידי הפרישות והדחייה נעשה בירור ועליה בדבר הגשמי, ולא עוד אלא שעל-ידי הפרישות והדחייה נעשית עליית הדבר הגשמי למקום נעלה יותר – למקום שלמעלה מהתלבשות. וכל זה – נוסף לכך שעל-ידי הפרישות והדחייה מיתוסף במעלת האדם.

ועל דרך זה מצינו בנוגע למצוות לא תעשה: בדרך כלל מבואר שעניין הזיכוך והעלייה נעשה על-ידי מצוות עשה, היינו, שמתעסקים בדבר לזכוכו ולהעלותו. אבל במקומות ספורים בדא"ח נתבאר שגם על-ידי מצוות לא תעשה נעשה עניין

(8) סה"מ תרס"א ריש ע' קע. וראה סה"מ תר"ס ריש ע' ע. וראה גם לקו"ש ח"ט ע' 427 ובהערה 13 שם. וש"נ.

(9) קידושין לט, סב"ע. סה"מ שם. וראה גם סד"ה וידבר משה גו' דש"פ מטו"מ תרד"ע (המשך תער"ב ח"א ע' תקסג).

(10) ראה זח"א ד, א. תניא ספ"י.

(11) סה"מ עטר"ת שם ע' תקמג ואילך.

(12) = מזחלת שלג.

(13) ראה "רשימות" חוברת קמ ע' 12. וראה גם תורת מנחם – התוועדות ח"ד ע' 24. ועוד.

(4) ד"ה וידבר משה אל ראשי המטות גו' עטר"ת (סה"מ עטר"ת ע' תקלז ואילך).

(5) אבות פ"ג מ"ז (לגירסת אדה"ז – מ"ג).

(6) שער הקדושה להרח"ו ז"ל (ח"א ש"ג). הובא בסה"מ עטר"ת שם ס"ע תקמ.

(7) ב"ק לח, רע"ב. וש"נ.

ליתן מתנה הנ"ל לאדמו"ר מהר"ש - כי, בנוגע לאדמו"ר מהר"ש, לא זו בלבד שאין בזה קלקול, אלא אדרבה, זהו עניין הדרוש לעבודתו, כיון שמצד דורו היתה צריכה להיות ההנהגה באופן של התרחבות.

וכידוע שהנהגתו של אדמו"ר מהר"ש היתה בהתרחבות גדולה¹⁹. ולדוגמא: קופסת הטבק שלו היתה מזהב, וכן המזלג ושאר כלי תשמיש (גם הדברים שאין להזכירם בשבת) היו עשויים מזהב. וכמו כן היתה הנהגתו באופן של התרחבות

וזהו הוראה לבעלי עסק¹⁴ - שההתחכמות בעניין הפרנסה היא מקלקלת. כלומר: לא זו בלבד שאין צורך בהתחכמות, כמו שכתוב¹⁵ "לא לחכמים לחם", היינו, שההתחכמות בחכמת הפרנסה אינה מועילה, כיון שהפרנסה תלויה ב"ברכת הוי"¹⁶, אלא עוד זאת, שריבוי ההתחכמות הוא גם מקלקל. לכאורה יכולים לחשוב: הן אמת שהעיקר היא ברכת ה', "וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה"¹⁷, אבל אף-על-פי-כן, כיון שצריך להיות "בכל אשר תעשה", ובשביל זה צריך להשתמש בעניין

כאשר מדובר אודות חזרת חסידות ברבים, אין לעשות את החשבונות שלו, אלא צריכים לחזור חסידות ולפעול עם הזולת, ואז לא זו בלבד שלא יהיה קלקול, אלא אדרבה

בעניין הנסיעות - שכמעט בכל שנה היה נוסע לחוץ-לארץ, ולפעמים - פעמיים בשנה. וסדר הנסיעה היה באופן שהרכבת היתה ממתונה עבורו.

- בעיירה ליובאוויטש עצמה לא היתה תחנת-רכבת, והיו צריכים לנסוע במרכבה לתחנת-הרכבת שהיתה בעיירה סמוכה. ולפעמים היה אדמו"ר מהר"ש מתאחר, והרכבת היתה ממתונה עבורו.

פעם הגיע לתחנת הרכבת פקיד חדש, שלא ידע אודות הסדר שצריכים להמתין לרבי מליובאוויטש, וכשהגיעה השעה המיועדת לנסיעת הרכבת, שרק שריקה, והרכבת יצאה לדרכה, מבלי להמתין לאדמו"ר מהר"ש, שהגיע לאחרי שהרכבת יצאה לדרכה, והוצרך לנסוע ברכבת אחרת. כעבור ימים אחדים, הגיעה פקודה מהממשלה לפטר את הפקיד הנ"ל²⁰. - הם לא ידעו מדוע הם מפטרים אותו; הם תלו זאת בטעמים אחרים, אבל האמת היא שסיבת פיטוריו היתה בגלל שלא המתין על אדמו"ר מהר"ש, שכן, הרכבת כולה (עם כל הנוסעים שבה) היא בשביל

השכל במקצת על כל פנים, במידה השייכת ומוכרחת לעשייה - מה כבר עלולה להזיק ריבוי ההתחכמות. ולכן, צריכים לידע שריבוי ההתחכמות (לא רק שלא מועיל, אלא) מקלקל לפרנסה. התחכמות במידה הדרושה - מועילה, אבל ריבוי ההתחכמות - מקלקל לפרנסה. וכמשל העולה בהר, שכאשר לובש לבוש ארוך יותר מדי, הרי לא זו בלבד שאינו מועיל, אלא גם מקלקל¹⁸, ולפעמים הרי זה מקלקל עוד יותר מאשר לבוש (כלי) קצר מדי.

ואם כן אינו מובן: מדוע אמר הצמח-צדק על דבר שלא היה לו צורך בו, ובמילא הרי הוא מקלקל - ליתנו לבנו שהיה ממלא מקומו? וההסברה בזה - שישנם ב' אופני הנהגה אצל צדיקים, בהתאם לצורך הדור; לפעמים ישנו מצב שמצד הדור נדרש עניין הפרישות, ולפעמים ישנו מצב שמצד הדור נדרש עניין של התרחבות, כמו בשביל לבטל גזירות, וכיוצא-בזה. ועל-פי זה לא קשה מה שהצמח-צדק ציוה

(14) ראה גם לקו"ש חל"א ס"ע 172 ואילך. וש"נ.

(15) קהלת ט, יא.

(16) משלי י"ד, כב.

(17) פ' ראה טו, יח.

(18) ראה לקו"ת תצא לו, ג. ובכ"מ.

(19) ראה גם בהנסמן בסה"ש תרפ"ט ע' 38 הערה 13.

(20) ראה "רשימות" חוברת ח ע' 12. וש"נ.

קיום, והקיום שלו הוא רק על-ידי זה שמעורב בו קצת אמת²¹. וכמו כן בנדון דידן, שמצד זה שיפעלו משהו על הזולת, שזהו רצון הבורא, יתוסף אצלם ישות.

וכיון שאינם יכולים לעסוק עם הזולת כדבעי, היינו, באופן שלא תהיה להם ישות מזה – רוצים הם לפרוש לגמרי מההתעסקות עם הזולת (על דרך עניין הנדרים מפני שאינו יכול לברר את הדבר).

והמענה על זה – שעניין הפרישות יש לו מקום בחשבון שנוגע לעצמו, אבל כשמדובר בנוגע לזולת אין להתחשב בחשבונות שלו, וצריכים להשתדל להתעסק ולפעול על הזולת.

– אצל אדמו"ר האמצעי היה הסדר שכאשר החסידים היו חוזרים מליובאוויטש לבתיהם, היו מתעכבים בדרכם בעיירות שבינתיים וחוזרים המאמרים ששמעו בליובאוויטש. אחד החסידים שהיה חוזר המאמרים בטוב, התאונן פעם בפני אדמו"ר האמצעי, שמיתוסף אצלו ישות בגלל חזרת המאמרים, ובגלל זה רוצה להפסיק לחזור המאמרים. וענה לו אדמו"ר האמצעי: "פון דיר זאָל ווערן אַ ציבעלע, און חסידות זאָלסטו חזר'ן"²².

ופירוש המענה, שכל החשבונות הם רק בנוגע לעצמו, אבל כאשר הדבר נוגע אל הזולת, ולדוגמא, כאשר מדובר אודות חזרת חסידות ברכים²³, אין לעשות את החשבונות שלו, אלא צריכים לחזור חסידות ולפעול עם הזולת, ואז, לא זו בלבד שלא יהיה קלקול, אלא אדרבה כו'.

וזהו העניין שחכם מתיר את הנדר – שכאשר ישנו עניין של נדר, ולדוגמא, שרוצה לפרוש את עצמו כיון שחושש מפני ישות, אזי מתיר לו החכם את הנדר, ולכן אינו צריך לפרוש את עצמו, ואין לו לחשוש מעניין בלתי-רצוי, כיון שאתהפכא חשוכא לנהורא.

(קטעים משיחות ש"פ האוינו, י"ג תשרי ה'תשי"ב, וש"פ מטות, ה'תשי"ד. תורת מנחם כרכים ד, עמ' 24:23; יב עמ' 139-143)

21) ראה סוטה לה, רע"א. הובא בפרש"י עה"ת שלח יג, כז. זח"א ב, ב.

22) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"י ע' 272. וש"נ.

23) חסר איזה תיבות במעלת העניין (המו"ל).

הרבי מליובאוויטש, ואם לא ממתנים עליו – אזי אין נתינת מקום עבור הפקיד!...

ד. ונקודת הביאור בזה – שב' אופני ההנהגה אצל צדיקים, באופן של פרישות או באופן של הרחבה, הם בהתאם למבואר לעיל בעניין הנדרים, ובעניין חכם מתיר את הנדר. והעניין בזה:

על-פי המבואר בדרך כלל שעניין הנדרים והפרישות הוא למטה מעניין הבירורים, אינו מובן מה שמצינו שיש צדיקים שהנהגתם היתה באופן של פרישות מהעולם – שהרי עניין הבירורים הוא עניין של עבודה שעל-פי תורה, ששייכת לכל בני-ישראל, אלא אם כן מי שאינו יכול לברר את הדבר בגלל היותו שקוע בגשמיות, שאז צריך לפרוש ממנו, והרי פשיטא שעניין כזה לא שייך כלל אצל צדיקים?

ואפילו לפי המבואר לעיל שחילוקי ההנהגות אצל הצדיקים היו לפי הצורך מצד הדור – הרי עניין של פרישות שלמטה מהעבודה על-פי תורה בעניין הבירורים, לא שייך אצל צדיקים אפילו מצד הדור.

אך הביאור בזה – על-פי החידוש במאמר הנ"ל שעניין הנדרים הוא למעלה מעניין הבירורים, ועל-פי זה מובן שהנהגת הצדיקים באופן של פרישות מענייני העולם היא בגלל היותם למעלה מהתלבשות בענייני העולם. אלא שבזה גופא יש ב' מדריגות – שהם בהתאם לצורך הדור – מצד בחינת הבינה (עניין הנדרים), או מצד בחינת החכמה (ענינו של החכם שמתיר את הנדר).

ה. ההוראה מהנ"ל בעבודה:

ישנם כאלו שכאשר תובעים מהם לצאת ממקומם ולנסוע ולעסוק עם הזולת – חוששים הם שמא יתוסף להם ישות. והיינו, שבגלל פחיתות מדריגתם שהם בישות ומציאות, אזי מצד ההתפשטות של הנסיעה והפעילות, יתוסף אצלם ישות. ובפרט אם אכן יצליחו לפעול משהו ("זיי וועלן טאָקע עפעס אויפטאָן") – אזי בודאי יתוסף אצלם ישות.

ועל דרך הידוע ששקר מצד עצמו אין לו

ציורים בבתי-כנסת

ציורים בבתי-כנסת עלולים לגרום למתפללים בלבול בכוונת התפילה
• ביאור במכתב תשובה של הרבי משנת תשט"ו בעניין זה • לימוד
זכות ויישוב מנהג בתי-כנסת שבהם יש ציורי בעלי-חיים וכו' • רשימה
מהוראות שניתנו לרבו של כפר חב"ד בעת 'חידות' • וציור מעיל
ספר-התורה שהתווה הרבי

שלא תמיד מתאמת להכתוב על העמוד והתיבה. כוונת הרבי ככל הנראה לנוהג בקהילות רבות לכתוב "שיוויתי ה' לנגדי תמיד" או "דע לפני מי אתה עומד" - אף שאכן "בבתי כנסת חסידיים ה'דע לפני מי אתה עומד" אינו רשום על העמוד אלא חקוק במוח ובלב" (ליקוטי דיבורים חלק ד' עמ' תשצ, וראה בארוכה 'ספר השיחות תש"ג' עמ' 124).

וממשיך שם הרבי:

והא דבכמה בתי כנסיות אין נוהרים בזה, יש לומר טעמם מפני הרגילות בהכתב וציורים, אין חוששים שיגרום להיסח הדעת מפני הרגילות בהם. ואולי התכוון הרבי ליישב כאן בעקפיץ גם את שהיה נהוג בליובאוויטש כפי שמתאר כ"ק אדמו"ר הרי"צ ב'לקוטי דיבורים' - את חג הפסח תרנ"א: "העמוד מכוסה במפה קטנה אדומה מרוקמת משי, מעשי ידי כבוד אמי הרבנית [שטערנא שרה] תי' [אשת אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע] מצויירת בכותל מערבי באמצע, ובאמצע פינתיו קבר רחל אמנו, קבר שמואל הנביא, קברי מלכי בית דוד וקברו של רשב"י נ"ע..."

הסבר זה יש לו יסוד - כפי שכותב הרבי בהמשך:
 והוא על-דרך המבואר בנוגע לנשיאת כפיים ד"אם דש בעירו שאני".

אבל הרבי עצמו סבור שעדיף ללא ציורים; ודעתו היא כנראה מעין (אבל לא ממש) מה

ציורי קודש — וחסרונם

כך התבטא הרבי בהתוועדות שבת-קודש פרשת מטות-מסעי תשמ"ג (התוועדויות תשמ"ג כרך ד, עמ' 1836):

פעם היה נהוג לצייר על-גבי העמוד "דע לפני מי אתה עומד", וכן ציור של מנורה בת שבעה קנים, שבתוכה פסוקי "למנצח בנגינות", עם עניני שמונת וכו', ומעולם היה הדבר מוקשה אצלי - כי: כאשר יהודי (ועל-אחת-כמה-זכמה "שליח-ציבור") מתפלל להקב"ה, עליו להיות מונח בפירוש התיבות שמתפלל, ובכוונה הכללית ד"לפני מי אתה עומד", ואם-כן, הציור של מנורה שבתוכה פסוקי "למנצח בנגינות", וכיוצא-בזה - הרי זה מבלבל אותו מכוונת התפלה!

המשיך ואמר:

ולעיר, שגם בבית-הכנסת שבו התפלל כ"ק מו"ח אדמו"ר - לא היו על-גבי העמוד ציורים כיוצא-בזה, ועל כל פנים - הכוונה ד"דע לפני מי אתה עומד", היא בוודאי עניין עיקרי בכללות עבודת התפלה...

שנים רבות קודם כן, במענה לשאלה, כותב הרבי בי"ב כסלו תשט"ו (לקוטי שיחות כרך יד עמ' 233; 'אגרות קודש' כרך יו"ד עמ' קלו-קלז):
 בהנוגע לעשות ציורים על העמוד וכן כתובות שונות [=כיתובים שונים]. לדעתי חשש בדבר בלבול כוונת המתפלל והיסח הדעת בתפילה בה עומד,

אריה וכו', בבית הכנסת. ומסיים שם שכל הפוסקים מתירים לעשות כן "אפילו לכתחילה" וראה שאלות ותשובות אבקת רוכל (להבית יוסף) סימן סו.

וכיון שיש חילוק דיעות בזה – לכן כתיב בפנים רק "אולי יש'לומר על־דרך המרכבה כו'", כי לסברא הא' שבפנים ההערה (להזכיר על־דבר הכרח התפלה כו') כל העושים ושיעשו כן מטעם זה, הרי זה מותר לכולי עלמא, כי: הצורה מצד עצמה אינה שלימה וכו' והכוונה הרי היא למשנה אבות – רצויה ונכונה שהרי זה הוראה בעבודת השם (תפלה ותורה) שצריך להשתדל בזה וכו'... ולהעיר שכמה וכמה אישים היה בחותם (וכיוצא בזה) שלהם צורת אריה.

ציור שאינו מבלבל בלבד!

בנושא זה מתאים להביא את תוכן דברי הרבי ב'יחידות' להרה"ג הרב מרדכי־שמואל אשכנזי, רב ומרא דאתרא כפר חב"ד:

שאלה: בכיפת בית הכנסת "בית מנחם" (בכפר חב"ד) ישנם ציורים של נשר עפ"י מה שכתוב בתחילת שולחן־ערוך "הוי עז כנמר וקל כנשר כו'", והגבאים מבקשים להוסיף ציורים של השבטים מסביב ולשלב תוך הציורים בעלי־חיים המתאימים לכל שבט (כמפורש בתורה ובחז"ל). האם נכון לעשות כן?

מענה: אינני רוצה להתערב (ולשנות) במנהגים, שמא יאמרו שזה (שינוי מ)מנהג המקום וכו' – ברם, אם אין בכפר חב"ד מנהג קדום, ואם לעצתי ישמעו (אם יש לי דעה בכפר חב"ד) לא יעשו את ציורי השבטים כפי שהם תכננו לעשות, למרות שעל־פי שולחן ערוך יש היתרים לכך כשזה למעלה מקומת איש (ראה מגן אברהם ס"צ סקל"ז), אבל לשם מה זה נדרש? זה מבלבל התפילה!

שאלה: כוונת הגבאים היתה לעשות זאת – ציורי השבטים הנ"ל – בצדדים וכו'.

מענה: מה שייך צדדים בבית הכנסת – מערב מזרח צפון ודרום – אצל האחד הצד הזה הוא מזרח ואצל השני הוא מערב.

היה מי שסיפר שבדרום־אמריקה מצאו בית כנסת עתיק מקדמת דנא שעל רצפתו נכתבו

שכתב בעל ערוך השולחן בסימן צ' סכ"ח: ובכלל נכון לבטל כל הציורים של חיות ועופות כו'. וכך ממשיך הרבי וכותב:

בכל זאת לדעתי הוא תירוץ כל שהוא [=קלוש], כיון שמתחלפים היוודים לפני התיבה ובהם גם כאלו שאין מתפללים אפילו בבית הכנסת זה ולא ראו הציורים אפילו באקראי, וצריך עיון [ממה שכתב] נושאי־כליו [השולחן־ערוך] אורח־חיים סימן צ סעיף כ"ג.

הדגשנו כי דעתו של הרבי היא רק מעין ערוך השולחן, כי בעל ערוך השולחן מעדיף קיר חלק לגמרי, והרבי הסכים אף לקיר עם רקע, כפרחים, גלי הים וכדומה (ראה להלן ביחידות הרב אשכנזי).

לעורר לעבודת ה'

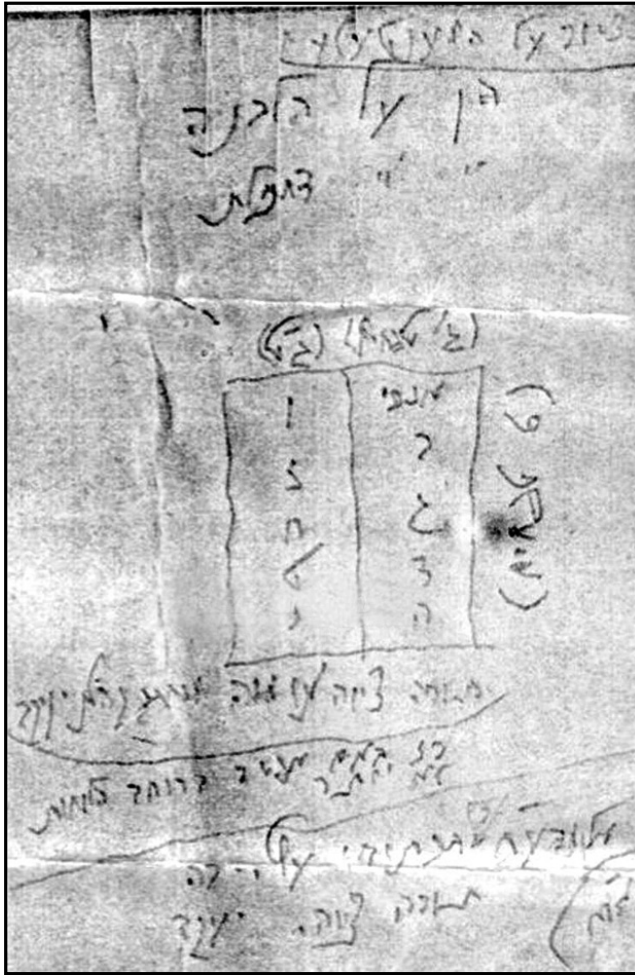
כשיצא הרבי בקריאה להשתמש בציורים ותמונות של בעלי חיים טהורים וכו' בלבד בחוברות ועיתונים – היה זה אור לכ"ף במרחשוון ה'תשד"מ – הגיה הרבי לאחר־מכן את השיחה (לקוטי שיחות כרך כה עמ' 309 ואילך; התוועדויות תשד"מ כרך א' עמ' 487), ובהערה שם התייחס הרבי לנוהג בבתי הכנסת:

ומה שמצינו בכמה וכמה בתי כנסיות ציורי פני אריה ופני שור על הפרוכת של הארון־קודש ועל המעיל וכתר דספר תורה – הרי הכוונה בזה, כפשוטו, להזכיר על־דבר הכרח התפילה ועבודת האדם לה' באופן דגבור כארי כו' – כהתחלת וריש טור ושולחן ערוך ודאדמו"ר הזקן (מהדורה בתרא) אורח־חיים (ממשנה סוף־פרק'ה דאבות). ואולי יש'לומר על דרך המרכבה שבה פני אריה ופני נשר.. ובנוגע הציורים דחיות טמאות על כמה מהדגלים דהשבטים (במדבר רבה פרשה ב' פסקא ז') – מבואר שם, שכל ציור היה קשור עם תכונת השבט, ומוכרח לשבט זה דוקא ציור דחי מסויים (נחש וכיוצא בזה).

בשוליי־הגליון שם הרחיב והבהיר הרבי את הדברים וגם התייחס לפן ההלכתי של ציורי אריות והצבתם בבתי־כנסת:

וראה בית יוסף לטור יורה־דעה סימן קמא דיבור המתחיל וכתב, ודחה שם דעת האוסרים לצייר צורת

המילים "עז כנמר" רץ כצבי" וכו', ומכאן רצה להוכיח שכן עשו ציורים.

אמנם: (א) אינה ברורה דיה נכונותה של עובדה זו, (ב) ואפילו אם תמצי לומר שכן - איני יודע איזה "מר בר רב אשי" בנה את בית הכנסת.

[וכדי שיהיה זה "מקום נאה"] אפשר לעשות דברים יפים ועדינים עם פרחים וכיוצא-בזה, למשל, כפי שהורדוס עשה את בית המקדש כגליים (ראה בבא בתרא ד, א וברש"י שם).

ובקשר לשאלה כמה שכבר עשו בתקרת בית הכנסת אם למחוק - הנה מה שעשו עשו, אך להבא יש להימנע מכיוצא-בזה.

[בתחילת דבריו התבטא הרבי: "עס וועט ווערן אַ טומעל אַז ליובאוויטש איז אַרויס מיט אַ נייעם מנהג" (תיווצר "סערה" שליובאוויטש יצאה במנהג 'חדש') = של עשיית ציורים וכו'.]

הערת הכותב: הדעות בכל הנ"ל נאספו בספר פסקי תשובות (אה"ק תשס"ז) ח"א ע' תשיב' תשטו. וש"נ. ועוד.

[תוכן היחידות התפרסם בשעתו בראיון של הגרמ"ש ל'כפר

חב"ד' ומשם ב'מורשה' גיליון 258 (כ"ז בסיוון תש"ע) עמ' 18; הוכן עתה מחדש לדפוס והיה למראה עיני הגרמ"ש, שהוסיף ותיקן פרטים].

ציור הלוחות

בספר 'מאוצר המלך' כרך ב' עמ' 90 נדפס צילום כתב-יד קודשו של הרבי - הוראות לכיתוב על מעיל הספר-תורה של ילדי-ישראל, וכך כתב הרבי:

ציור על המענטעלע [=מעיל]

הן על הלבנה [=בה משתמשים בחודש תשרי]

הן על דתכלת [=בה משתמשים כל ימות השנה] הרבי צייר את הלוחות וכן רשם את המדות של רוחב כל לוח.

מהצד כתב לאורך הלוחות:

(6 טפחים)

תורה ציוה לנו משה מורשה קהלת יעקב

כ[ל] [ז]ה[ה] באם אפשר ברוחב הלוחות לא יותר

[=כלומר שהפסוק "תורה ציוה גו" לא יצא

מחוץ לרוחב ב' הלוחות].

ועוד כתב הרבי:

[לחרוט] על כ[ל] א[חד] וא[חד] מהע[צי]

ח[יים] הכתוב עץ... בה תורה ציוה... יעקב.

הלכות ומנהגי חב"ד

שבת קודש פרשת האזינו

י"ג בתשרי

שחרית: לפני התפילה, סיום שמו"ת החל מ'שביעי' למנהג רבותינו נשיאינו.
קריאת התורה: קוראים לשישה עולים בשירת האזינו (כסימן "הזי"ו לך"), ואחד אחר השירה.
הפטרה: וידבר דוד.
אין אומרים 'אב הרחמים'.
מנחה: קוראים בתורה פרשת 'ברכה'. אין אומרים 'צדקתך'.

יום ראשון, י"ד בתשרי

ערב חג הסוכות

מוצאי שבת קודש: אין אומרים 'ויהי נועם', ואתה קדוש'. אומרים 'ויתן לך'.
מרבית בצדקה בערב סוכות, ונותנים גם עבור יום טוב (ובחול עבור שני הימים הראשונים).

אגידת הלולב:

מהרדים לאגוד את הלולב בסוכה ובערב יום טוב. הרבי נהג לעשות זאת אחר חצות היום.
המהדרים - אוגדים בעצמם את הלולב.
אין מוסיפים על אתרוג אחד, לולב אחד, שתי ערבות. אבל מנהג חסידים מקדמת דנא להוסיף על שלושה הדסים. ו"כל המרבה - הרי זה משובח".

בשנים האחרונות עורר הרבי להשתדל להוסיף על שלושה הדסים - על-כל-פנים עוד שלושה, כנגד השלושה שמן הדין⁶ [גם ההוספות בהדסים מתחלקות בשווה לצדדים].
אין משתמשים בסלים הקלועים לערבות

יום ההסתלקות-הילולא של כ"ק אדמו"ר מהר"ש נ"ע, דור רביעי לנשיא חב"ד (שנות הנשיאות: תרכ"ו-תרמ"ג), ומנוחתו כבוד בליובאוויטש, באוהל אביו כ"ק אדמו"ר ה'צמח צדק"².

ליל שבת קודש: לשון הוראת הרבי בספר המנהגים: "ידוע אשר בלילה - החל מצאת הכוכבים עד אחרי חצות לילה - אין אומרים תהילים (ובכלל זה - שיעור תהילים החודשי)... לבד מראשהשנה, עשרת ימי תשובה, יום הכיפורים והושענא רבה". ברור מכאן שאין להקל בזה גם בלילי שבת ויום טוב³.

(1) המהר"ל מפראג (ס' הזכרונות לכ"ק אדמו"ר מהור"י צ"ח פכ"ט) והמגיד ממזריטש (ס' התולדות - אדמו"ר מהר"ש של הרבי, עמ' 74) ציוו ללמוד שירת האזינו בע"פ. ובסה"ש תש"א (עמ' 56. בלה"ק - עמ' מו) "שמעתי מגדולים, שכל יהודי צריך לדעת את שירת האזינו בע"פ". ומבאר שם שזה מביא שפע ברכה גדול בפרנסה, עי"ש.

(2) תיאור ההסתלקות, ותצלום המצבה (החדשה) בס' 'ימי חב"ד' ביום זה. ביאור מעלת היום בשיחות הרבי, הובאו בס' הלכות החג בחג' עמ' 53 ואילך.

בהזדמנויות דומות, הציע הרבי לנצל 'עת רצון' כזאת, כדי להוסיף: לימוד פרק משנה, עכ"פ של האות הראשונה מאותיות השם, לימוד מתורתו של בעל הילולא; בעבודת התפילה; בנתינת צדקה לענייני בעל הילולא וממלאי מקומו; ולקיים התוודעויות של שמחה, והחלטות טובות. ואם לא נעשה הנ"ל או חלקו בו ביום, יש להשלימו בימים הסמוכים (ראה 'התוודעויות' תשמ"ז ח"ב עמ' 286, והוספות שם עמ' 292. לקו"ש חכ"א עמ' 276).

(3) אף שבשער המצוות להרח"ו (פ' ואתחנן דף לד) כתב להקל בקריאת פסוקים בליל ישיי (ראה גם בלוח 'היום יום' ד' טבת במנהג רבותינו. וכנראה רבותינו מקשרים זאת רק לאמירת שמו"ת ולא ללימוד מקרא בכלל) "יען כי יום השישי מכין לשבת, והרחמים מתעוררים בו", ומשמע דכל-שכן בליל שבת. ובבן-איש-חי (שנה ראשונה פ' פקודי ס"ז) כתב שאין לחוש אף בליל יו"ט. וראה

מאמרי אדמו"ר האמצעי, במדבר, כרך שבועות עמ' שכו. וע"ע יביע אומר ח"ו סי' ל.
(4) לוח כולל-חב"ד, משו"ע או"ח סי' תכח ס"ה.
(5) 'אוצר' עמ' רפד.
(6) 'התוודעויות' תשנ"ב ח"א עמ' 76. וראה 'אוצר' שם.
(7) ראה 'אוצר' שם אות סב.

התחלת קיום מצוות הדלקת נר יום־טוב¹⁴.
 אם אפשר, מדליקים נרות יום־טוב בסוכה.
 ואין להכניסם הביתה אחרי ההדלקה [אמנם אם
 הסוכה קטנה ואין מקום לנרות, ובפרט אם יש
 חשש בטיחות, יכולים להשתמש במשהו לאור
 הנרות ואחר־כך להעבירם (אם אפשר – רק חלק
 מהם) לחדר אחר, ואם אפשר, יש להשתדל שיהיה
 נר שבירכו עליו במקום שיראו אותו בעת ברכת
 הקידוש¹⁵].

אחרי ההדלקה¹⁶, מברכות "להדליק נר של
 יום־טוב" ו"שהיינו". איש המדליק לא יברך
 'שהיינו'.

יום שני

ט"ו בתשרי, א' דגה־הסוכות¹⁷

ראשון בערב, ליל חג־הסוכות:

תפילת ערבית של יום־טוב.

שמחת החג, וגם שמחת בית־השואבה,
 מתחילות מליל ראשון של חג־הסוכות. נוהגים
 לשיר, למחוא כף ולרקוד [לא רק בחול־המועד,
 אלא] גם ביום־טוב.

פעמים רבות דיבר כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו על
 המבצע לבקר בבתי־כנסת (ולנסוע בחול־המועד
 לערי־השדה) כדי לשמח בשמחת בית־השואבה
 ושמחת החג בכלל.

החל משנת תשמ"א היתה ההוראה לערוך
 שמחה זו בחול־המועד "ברחובה של עיר", וברוב
 עם הדרת מלך.

סדר הקידוש: מקדשים בסוכה, "אתקינו"
 (דיום־טוב), "בורא פרי הגפן", "אשר בחר בנו",
 "לישב בסוכה", ו"שהיינו".

קודם שהיה כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו מברך
 'לישב בסוכה', היה מביט בסכך.
 מי שבירך 'שהיינו' בשעת הדלקת הנרות
 – לא יברכנה עתה. ברכת 'שהיינו' בקידוש

ולהדסים ('קושיקלך'), אלא בטבעות העשויות
 מעלי הלולב.

הרבי הורה להכין את כל הטבעות קודם
 שמתחילים לאגוד את הלולב⁸.

ההדסים – אחד מימין הלולב (כאשר שדרת
 הלולב היא מול פני האוגד), אחד משמאלו ואחד
 באמצע, נוטה קצת לצד ימין. והערבות אחת
 מימין הלולב ואחת משמאלו⁹.

משתדלים שהערבות לא ייראו כל־כך.

קצותיהם התחתונים של הלולב, ההדסים
 והערבות מונחים בשווה זה ליד זה, ולא שיבלוט
 הלולב מלמטה¹⁰.

על הלולב עצמו עושים שתי כריכות.
 ומשתדלים ששתי הכריכות יהיו מכוסות בהדסים
 ובערבות, וגם, על־כל־פנים מקצת, הכריכה
 העליונה.

בנוסף לשתי כריכות הנ"ל (ואחרי עשייתן¹¹),
 אוגדים את הלולב, ההדסים והערבות ביחד על־
 ידי שלוש כריכות. שלוש כריכות אלה צריכות
 להיות בתחום טפח אחד. נמצאו סך־הכול חמש
 כריכות.

בחג יש לאחסן את הלולב ומיניו בצורה טובה,
 ובפרט שבשבת אסור גם להוסיף מים בכלי שבו
 נמצאים ארבעת המינים¹². יש מעדיפים להוציא
 בכל פעם את ההדסים והערבות מכריכתן עם
 הלולב אחרי התפילה (והמבצעים), ולאחסנם
 יבשים בתוך נייר־אלומיניום בתחתית המקרר.

בחג הסוכות (וגם בשבת שבו) אסור להריח
 בהדס שבלולב. וטוב להימנע גם מלהריח באתרוג
 של מצווה. אם טעה והריח, לא יברך על הריח¹³.

אם יש גג מעל הסוכה, יש לזכור לפותחו לפני
 כניסת יום־טוב.

כדאי ונכון שיתחילו [הבנות] להדליק פעם
 הראשונה ביום־טוב, שאז יברכו 'שהיינו' גם על

(8) 'אוצר' עמ' רפה.

(9) סידור אדמוה"ו.

(10) 'אוצר' ס"ע רפה. המנהגת הרבי, וע"ש מקור לזה מסידור אדמוה"ו.

(11) שם עמ' רפו אות ע.

(12) שו"ע ס' תרנ"ד. שו"ע אדמוה"ו ס' שלו ס"ז.

(13) טוש"ע ס' תרנ"ג ונו"כ. סדר ברה"נ פ"א ס"ח.

(14) סה"ש תש"נ ח"ב עמ' 481. שערי הל' ומנהג או"ח ח"א ס' קלח.

(15) ראה שו"ע אדה"ז ס' רסג ס"ד. לקוטי שיחות חכ"ב עמ' 283.

(16) שו"ע אדה"ז ס' רסג ס"ח.

(17) מקוצר היריעה נשמטו רוב ההערות הבאות, אך רוב ההוראות

המעשיות הועברו מן ההערות אל גוף הלוח.

ממצוות שמחת יום־טוב לשתות בכל אחד מימי החג רביעית יין, אך אפשר לצאת ידי חובה בשתיית הרביעית מכוס הקידוש (גם בלילה). שחרית:

משכימים ומקדימים לקיים מצוות לולב, ובפרט בפעם הראשונה.

אסור לאכול לפני נטילת לולב. והבריאים גם אינם טועמים לפניכן.

נטילת לולב בסוכה היא מצווה מן המובחר, ואפילו קודם התפילה מברכים בסוכה. וגם אם יורדים גשמים, מצווה מן המובחר להמתין עד שיפסק הגשם כדי ליטלו בסוכה.

כשנותנים את ארבעת המינים לאַחַר לברך, נכון לומר בפירוש שהוא "במתנה על־מנת להחזיר" [בספר המנהגים משמע, וכן נהג הרבי למעשה, לומר זאת גם בחוֹל־המועד], "והוא תועלת לנותן ולמקבל".

איטר יד נוטל את הלולב בימינו שהוא שמאל כל אדם, ואת האתרוג בשמאלו שהוא ימין כל אדם.

שדרת הלולב צריכה להיות מול פני הנוטל. עומד כשפניו למזרח, נוטל את הלולב ביד ימין ומברך על הלולב, ונוטל את האתרוג בשמאלו ומתחיל ברכת שהחיינו. בסיום הברכה – מצמיד יחד את הלולב ומיניו לשליש העליון של האתרוג, אשר אוחזו באלכסון קצת. ומנענע.

הנענועים: לדרום וצפון – לקרן דרומית מזרחית, קרן צפונית מזרחית. למזרח – לאמצע המזרח. למעלה – בהבאה מורידים תחילה מעט "המשכה בעולם", ואח־כך מביאים אל החזה. למטה – בהבאה מעלים תחילה מעט "העלאת העולם", ואח־כך מביאים אל החזה. למערב [דרך ימין] – שתי פעמים הראשונות לקרן מערבית דרומית, בפעם השלישית – לאמצע מערב [הכיוון צריך להיות למזרח ומערב העולם, ולא שה'מזרח' הוא תמיד לכיוון ירושלים, ככתפילה].

לכל צד – הולכה והבאה שלוש פעמים. בהבאה צריך להגיע עד החזה, "מקום שמכים באמירת 'אשמנו'", וגם ההולכה, כולל ההולכה הראשונה, מתחילה מן החזה. אחר כל הולכה מנענעים (מכסכים) את הלולב, ואח־כך עושים

שבסוכה עולה גם על עשייתה ועל מצוות השיבה בה, ולכאורה יש לכוון על כך בשעת הברכה, הן המקדש והן השומעים. איש שברך (בטעות) 'שהחיינו' בהדלקת הנרות, אם הדליקם חוץ לסוכה, יכוון לצאת כעת מאדם אחר שאומר 'שהחיינו', או יברך בעצמו שוב ברכה זו בקידוש. ביום־טוב דחג הסוכות טובלים פרוסת המוציא בדבש, אבל על השולחן שמים גם מלח.

המסובים מברכים 'לישב בסוכה' אחרי ברכת 'המוציא' (וכן ביום).

אף־על־פי שנשים פטורות מן הסוכה, בכל־זאת אינן נמנעות מלאכול בה ולברך 'לישב בסוכה'.

בלילה הראשון של חג הסוכות חייבים [הגברים] מן־הדין לאכול כזית פת בסוכה. ואפילו ירד גשם, מקדשים בסוכה ומברכים 'לישב בסוכה' ו'שהחיינו', אוכלים כזית וגומרים את הסעודה בבית (ובשעת ברכת 'המוציא' יש לכוון לגמור הסעודה בבית). ואם פסק הגשם אח־כך, יש לשוב לאכול בסוכה כזית פת (מבלי לברך שנית 'לישב בסוכה') ולברך ברכת־המזון בסוכה. אם כשירד גשם נראה שהוא יפסק אחרי שעה או שעתיים, צריך להמתין.

מנהגנו שלא לצאת מהסוכה באמצע הסעודה גם כשירד גשם, וגם במשך שאר ימי החג, במצב כזה נכנסים לסוכה, מקדשים ואוכלים בה ומברכים 'לישב בסוכה', ללא פקפוק, וגם מתוועדים. וכן נהג הרבי.

מברכים 'לישב בסוכה' רק על לחם או מיני מזונות יותר מכביצה (כביצה: 54 סמ"ק). להשוואה: נפח קופסת גפרורים רגילה, כולל האריזה, הוא כ־30 סמ"ק). ומברכים תחילה 'המוציא' או 'מזונות' ואח־כך, לפני שטועמים, מברכים 'לישב בסוכה'.

המהדרים – גם מים אינם שותים מחוץ לסוכה. אין מנהגנו לישון בסוכה.

בשולחן־ערוך אדמו"ר הזקן נפסק, שהנכנס לסוכת חברו ל"שינה וטיול", מברך 'לישב בסוכה'. [והנכנסים לביקור קצר ומסתפקים אם זו קביעות, משתדלים לכבדם במיני מזונות יותר מכביצה כדי שיברכו כדין].

אין מנשקים את הסוכה בכניסה או ביציאה.

את ההבאה.

ראש הלולב יהיה למעלה בכל הנענועים.

במשך כל הנענועים, האתרוג מכוסה ביד – חוץ מהנענוע האחרון, שאז מגלהו קצת.

[עוד נהג הרבי:

היה מביא את ד' המינים אל מול החזה, ואחר כך בתנועה נוספת היה מביאם ומגיעם אל החזה ממש.

בכל משך הנענועים עמד במקום אחד כשפניו למזרח. לא פנה לכיוון הנענועים, אלא בהפניית הידיים וחלק הגוף העליון.

בכל הנענועים המינים זקופים ובגובה החזה, מלבד הנענועים למעלה ולמטה, שבהם המינים זקופים, ורק הידיים מורמות לגובה הפנים או מושפלות למטה].

תפילת שחרית:

שמונה עשרה של יום טוב.

מי שלא הספיק ליטול לולב לפני התפילה "ואי אפשר לצאת מבית הכנסת מפני הרואים", יברך עליו שם לפני ההלל, וב'אנא' שבסוף ההלל ינענע רק פעם אחת, כדלהלן.

הלל: אחר חזרת הש"ץ אומרים הלל שלם. לכל הדעות מברכים עליו תחילה וסוף, וגם ביחיד (וכן גם בימי חול המועד ושמחת תורה).

באמירת הלל אוחזים את הלולב (ביד ימין), ולנענועים מצרפים אליו גם את האתרוג (ביד שמאל).

באמירת הלל (תמיד), כופלים הודו לה' אחר כל אחד מהשלושה פסוקים: "יאמר נא... כי לעולם חסדו", וגם ביחיד. דהיינו: הש"ץ מקריא: "הודו..." והציבור [ולא הש"ץ] עונים בקול: "הודו", ואומרים בנחת "יאמר נא ישראל..."; הש"ץ מקריא: "יאמר נא ישראל...", והציבור עונים בקול (והש"ץ עמהם בנחת): "הודו...", ואומרים בנחת "יאמרו נא בית אהרן..."; הש"ץ מקריא: "יאמרו נא בית אהרן...", והציבור עונים בקול (והש"ץ עמהם בנחת): "הודו...", ואומרים בנחת "יאמרו נא יראי ה'..."; הש"ץ מקריא: "יאמרו נא יראי ה'", והציבור עונים בקול (והש"ץ עמהם בנחת) "הודו...".

הנענועים:

מנענעים את הלולב ומיניו ארבע פעמים בהלל: "הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו", "אנא ה'

הושיעה נא", ובכופלו [בין שני הנענועים ב"אנא ה'" היה כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו עושה הפסק כלשהו, כגון הנחת האתרוג, הפרדת הרגליים, סידור הטלית על כתפיו וכדומה], וב"הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו" הראשון אשר בסוף ההלל. ואם בירך על הלולב בבית הכנסת קודם הלל, אינו מנענע ב"אנא ה' הושיעה נא" אלא פעם אחת.

סדר הנענועים: "הודו" – לדרום, "לה" – אינו מנענע (אבל מצרף אמירתו לאמירת מילת "הודו"), "כי" – לצפון, "טוב" – למזרח, "כי" – למעלה, "לעולם" – למטה, "חסדו" – למערב. "אנא" – לדרום ולצפון, "ה" – אינו מנענע, "הושיעה" – למזרח ולמעלה, "נא" – למטה ולמערב¹⁸.

הושענות:

מוציאים ספר תורה אחד, והמוציאו עומד איתו ליד הבימה ומחזיקו¹⁹. ארון הקודש נשאר פתוח עד גמר אמירת הושענות.

כמדומה שנהוג להקיף בבית הכנסת גם כשמתפללים ביחיד.

באמירת הושענות היה הרבי מחזיק את ארבעת המינים בשתי ידיו, ומצמידם לחזהו.

אומרים תיבת 'הושענא' בראש ולאחרי כל ארבעת האותיות המקדימות (הושענא למענך אלוקינו... בוראנו...), וכן קודם כל 'אות' שבסדר אותו היום (הושענא למען אמיתך, הושענא למען בריכתך... – כך נהג הרבי). באותיות שאומרן החזן בקול רם – שאז מקיפים בהן – אומרים 'הושענא' לפניו ולאחריהן. מנהגנו שהש"ץ מתחיל לומר בקול רם מאות ס' או ע'. מדייקים לעשות היקף אחד שלם סביב הבימה, ומסיימים אותו באמירת אות ת'.

הושענות דיום זה: 'למען אמיתך'.

ההקפות הן (נגד כיוון השעון) מזרח – צפון – מערב – דרום (מי שהתחיל ממקומו – ישלים סיבוב).

מי שאין לו ד' מינים – ייקח מאחר שכבר סיים ויקיף גם הוא. מי שאירע לו אב"ל (רח"ל) בחג, אינו

18) צ"ע איך מקיימים כראוי אמירה וענייה דש"ץ וקהל בהודו' וב'אנא', כשלמעשה כל אחד אומר ומנענע בקצב שלו.
19) בלוח כולל חב"ד כתוב שאם לכולם יש לולבים, יניחו את ספר התורה על הבימה. וע"ע.

אומרים "ברוך הוא וברוך שמו", וכן אין אומרים "כן יהי רצון" וכדומה.

כשהכהנים נושאים כפיהם במוסף של יום טוב אומרים הקהל "ריבוננו של עולם..." - בשעה שהכהנים מנגנים דווקא, אבל כשהכהנים אומרים את התיבות, צריך לשמוע. כשמנגנים הכהנים לפני התיבה "וישם", אומר הקהל "ריבוננו של עולם... הצדיק". כשמנגנים לפני תיבת "לך" - "ואם... אלישע". כשמנגנים לפני תיבת "שלום" - "וכשם... לטובה". וכשהכהנים אומרים תיבת "שלום", מסיימים "ותשמרני ותחנני ותרצני".

"אדיר במרום..." - אומרים אחר עניית אמן, כשעדיין הטלית על הפנים.

קידוש:

"אתקיננו" דיום טוב, "אלה מועדי", וברכות 'בורא פרי הגפן' ו'לישב בסוכה'.

המסובים מברכים 'לישב בסוכה' אחרי ברכת 'המוציא'.

מבצע לולב:

הרבי הנהיג אשר בימי חג הסוכות יוצאים עם הד' מינים לרחוב וכיוצא בזה, מקומות שם נמצאים בני ובנות ישראל לזכותם במצווה זו. גם במבצע לולב משתדלים שייטלוהו בסוכה [וכן לכבדם במיני מזונות, ולברך עמם "לישב בסוכה"].

ידועה הנהגת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו, אשר הד' מינים שהוא מברך עליהם הוא מוסרם כדי שהקהל יוכל לברך עליהם. "מסופר על אחד הרה"צ (כמדומה מפולין) שהתנהג כן בקביעות, וכששאלוהו: והרי עלידי המשמוש נוגעים בהעניין ד'הדר'? ענה, שאין לך 'הדר' [יותר] מזה, שכמה וכמה מבני ישראל יקיימו בו מצווה נעלית זו!".

יום שלישי,

ט"ז בתשרי, א' דחול המועד²⁰

(20) לבני חול: ערבית דיו"ט. הדלקת הנרות: של יום טוב, ושהחיינו. סדר הקידוש בסוכה, הפעם: יין, קידוש, שהחיינו, לישב בסוכה. בהוצאת ס"ת בשחרית אומרים "יג מדות פ"א, רבש"ע וכו', מוציאים ב' ס"ת וקוראים לה' עולים כדאמתול 'שור או כשב', בספר הב' למפטיר כדאמתול, הפטרה "ויקהלו אל המלך שלמה", אשרי, יהללו, מוסף כדאמתול, נשיאת כפיים וכו'. מנחה של יו"ט. ערבית של חול. אתה חוננתנו. יעלה ויבוא.

מקיף, וכן אָבֵל על אביו ואמו במשך כל י"ב חודש אינו מקיף. ויש לו לכבד בארבעת המינים של אדם אחר שאין לו ד' מינים - שיקיף הוא.

את הפסוקים "כי אמרתי..." (ודומיו, שבסוף כל הושענא) אומרים רק בהושענא ארבה.

בשנים האחרונות הורה הרבי לנגן "הושיעה את עמך..." בניגון הידוע.

את הפסוק "למען דעת..." שבסוף הושענאות, אומרים בקול רם כשמכניסים את ספר התורה להיכל.

מותר להחזיר לולב למים ביום טוב, ואף להוסיף עליו מים (עד מחצית מהכמות הנמצאת), אבל לא להחליף את המים. על פי רוב נשמרים המינים כראוי ללא מים כשהם סגורים היטב בתוך נרתיק ניילון (שהוכן מערב יום טוב, עם ריסוס קל של מים פנימה, ליצירת לחות), או בתוך נייר כסף. קריאת התורה: 'אתה הראת'. בפתחת הארון אומרים פעם אחת י"ג מידות. "ריבוננו של עולם",

יהיו לרצון, ואני תפילתי (פעם אחת), וממשיכים כרגיל: "ברוך שמייה... ישועה ורחמים". מוציאים שני ספרי תורה, את הראשון מוליך הש"ץ, וקוראים בספר הראשון לחמישה עולים (ויקרא כב) "שור או כשב", מניחים ספר שני על הבימה ואומרים חצי קדיש. הגבהה וגלילה. קוראים למפטיר בספר השני (במדבר כט) "ובחמישה עשר יום". הגבהה וגלילה.

הפטרת היום (זכריה יד): "הנה יום בא לה'", ומזכירים קדושת היום בברכה אחרונה. אשרי. נוטלים את ספר התורה השני ואומרים 'יהללו'. חצי קדיש. מוסף של יום טוב.

נשיאת כפיים: הכול מכסים את פניהם בטלית, וגם את הילדים מכניסים תחת הטלית. גם ידי הכהנים מכוסות בטלית.

הכהנים מפנים את פניהם לשמאלם, לימינם ולאמצע, בכל אחת מהמילים: 'ברכך', 'וישמרך', 'אליך', 'ויחונך', 'אליך', 'לך', 'שלום'.

כשאומרים תיבת 'ברכך' - המתברך ראשו באמצע. ה' - מיסב ראשו לימינו. וישמרך - באמצע. יאר - לשמאלו. ה' - באמצע. פניו - לימינו, וכן הלאה עד לתיבת שלום - באמצע.

כשמזכירים הכהנים את השם, אין הקהל

שלא יסתובבו ויכלו את זמנם בחוצות בימי חול-
המועד, שאין לך 'דבר האבד' יותר מזה.

שחרית:

היום (ומכאן ואילך) אין מברכים 'שהחינו'
על הלולב (וגם ב'מבצעים' - למי שכבר בירך על
הלולב בחג זה).

אין מניחים תפילין בכל ימי חול-המועד. תפילה
של חול, יעלה ויבוא. הלל, הושענות 'אבן שתייה',
קדיש תתקבל. שיר-שלי-יום, לדוד ה' אורי, קדיש
יתום.

קריאת התורה: מוציאים ספר-תורה וקוראים
בפרשת פינחס לארבעה עולים. על-פי הוראת
הרבי - נראה שיש לנהוג כמנהג הרווח באו"ק
לקרוא לכל עולה את פרשת היום (היום - 'ביום
השני' ארבע פעמים, וכן הלאה), ולא כפי שהנהגה
על-פי ההקלטה משיחת י"ז תשרי תשמ"ט ששלוש
העליות הראשונות הן כמו בחו"ל: כוהן - 'וביום
השני', לוי - 'וביום השלישי', ישראל - 'וביום
הרביעי', ורק הרביעי קורא את קרבן היום
בלבד 'וביום השני'²². וכיוצא-בזה בכל ימי חול-
המועד²³. אולם יש רבנים המחזיקים בהנהגה
החדשה מתשמ"ט דווקא²⁴. על המרא-דאתרא
בכל קהילה להודיע לכל הציבור שלו את הכרעתו
עבורם בזה.

בקרבתנות בתפילת מוסף אומרים בארץ-הקודש
'וביום השני', 'ומנחתם'.

בכל ימי חול-המועד (כמו ביום-טוב), חייבים
האנשים לשתות בכל יום רביעית יין, לקיים מצוות
שמחת-יום-טוב.

בדבר ביקור בקברי צדיקים בחול-המועד
- ניתן להתפלל שם על הצריכים לישועה, אף
ש"הנפשות עולות למעלה ואינן מושגות".

מסעות-מבצעים: במשך ימי חול-המועד יש
לנסוע מחוץ לעיר לעורר יהודים בענייני תורה
ומצוות, כולל הפצת המעיינות, ולדאוג לכך שיהיו
גם שם ארבע מינים כשרים, כולל הוספה במניין

יום שני בערב - מוצאי יום-טוב²¹:
ערבית: אתה חוננתנו. יעלה ויבוא.

אם שכח - בכל תפילות חול-המועד, או
שנסתפק בזה, ונזכר לאחר 'ברוך אתה ה' של
סיום הברכה, יסיים 'למדני חוקיך', יתחיל 'יעלה
ויבוא' וימשיך כסדר. אם נזכר אחר סיום הברכה
קודם 'מודים' - אומר זאת שם, וימשיך 'מודים'
(ללא חזרת 'ותחזינה'). אם התחיל 'מודים' חוזר
'לרצה'. אם כבר סיים 'היו לרצון' האחרון, חוזר
לראש התפילה. אם נזכר בשחרית מתפלל שתיים
- הראשונה לחובה, והשנייה לתשלומין.

הבדלה בסוכה. בלי נר ובשמים. כשמבדיל על
היין מברך אחר ברכת 'המבדיל' גם 'לישב בסוכה'.
שמחת-בית-השואבה נעשית בשנים האחרונות
בלילות חול-המועד בכל אתר ואתר בפרסום גדול
וברחובה של עיר, בהשתתפות תזמורת וברוב עם.
כמרכן נעשית שמחה וכו' לנשים בפני-עצמן.

המניחים את הלולב ומיניו במים, מצווה
להחליף בחול-המועד מדי פעם את המים, כדי
שיישאר הלולב לח והדור.

במשך ימי חול-המועד מחליפים את ההדסים
והערבות, כולם או חלק מהם, אבל אין לוקחים
בכל יום ערבה חדשה.

מבצע תורה:

מכיוון שחול-המועד אסור במלאכה, וגם אין
בו מצוות 'חציו לכם' דיום-טוב, ולענגו' דשבת,
לכן נשאר בו על כל אחד ואחד הצייוי המלא של
'חייב לעסוק בתורה יומם ולילה ממש' (מלבד
זמני התפילה ומלבד שמחת יום-טוב [ומבצעי]),
(כמובן).

מבצע חינוך:

בהוראת כ"ק רבותינו, אדמו"ר מוהרי"צ
והרבי נשיא דורנו, על המורים/ות לשמור קשר
עם התלמידים/ות בימי חול-המועד.
מותר (ומצווה) לפתוח בית-ספר, ואם יש
צורך - גם לכתוב, כדי להעסיק את התלמידים

22 משא"כ בחו"ל מוסיפים לקרוא לרביעי גם את 'ביום השלישי',
משום ספיקו של יום.

23 ההתכתבות בין הר"ב נאה ז"ל לבין הרבי בנדון נדפסה
לראשונה ב**מלוואה** ב'פרדס חב"ד' גיליון 16 (חנוכה תשס"ו).

24 דיון בנושא התקיים ב'התקשרות' גיליונות תר"מ-תרמ"ג, וראה
גם בגיליון תרנ"א.

21 לעניין בן חו"ל הנמצא באר"ק ולהיפך, הפסיקה הרגילה של
רבותינו נשיאנו בזה היתה ע"פ נגלה (ולא ע"פ פס"ד אדה"ז בשו"ע
מהדו"ת סי' א ס"ח, לפי המקום בו נמצאים בפועל). ראה במהדורה
האחרונה של הליקוט בנושא, בס' 'נתיבים בשדה השליחות' ח"א
עמ' קג. וע"ע.

אה"ק: לכולם "וביום הרביעי". לשיטה השנייה: כהן "וביום הרביעי", לוי "וביום החמישי", ישראל "וביום השישי", רביעי "וביום הרביעי".
במוסף - "וביום הרביעי".

יום שישי

י"ט בתשרי, ד' דחול־המועד

הושענות: "אדם ובהמה".
קריאת התורה: קוראים לארבעה עולים. למנהג אה"ק: לכולם "וביום החמישי". לשיטה השנייה: כהן "וביום החמישי", לוי "וביום השישי", ישראל "וביום השביעי", רביעי "וביום החמישי".
במוסף - "וביום החמישי".

* מי שאינו בטוח שישגיג במוצאי־שבת ערבות להושענא־רבה בלי חשש חילול שבת, יקנה אותן היום וישמרן במקרה.

הדלקת נרות שבת חול־המועד: מברכים "להדליק נר של שבת־קודש", כרגיל (ללא הזכרת יום־טוב או חול־המועד).

ההדסים, לפחות עוד ג' הדסים; ומה טוב - לצרף לנסיעה גם את ה'אשת חבר', וכמו כן את הילדים, לחנכם גם בענייני הפצת המעיינות.

יום רביעי

י"ז תשרי, ב' דחול־המועד

שחרית: הושענות: 'אום אני חומה'.
קריאת התורה: קוראים לארבעה עולים. למנהג אה"ק: לכולם "וביום השלישי". לשיטה השנייה: כהן "וביום השלישי", לוי "וביום הרביעי", ישראל "וביום החמישי", רביעי "וביום השלישי".
במוסף - "וביום השלישי".

יום חמישי

ח"י בתשרי, ג' דחול־המועד

שחרית: הושענות: אומרים "אדון המושיע".
קריאת התורה: קוראים לארבעה עולים. למנהג

לזכות
אנשי החסד הדגולים
הרה"ח ר' אברהם משה דייטש והרה"ח ר' גבריאל גופין שיחיו
ולע"נ האחים הרה"ח ר' זלמן יודא ור' יוסף יצחק,
בני הרה"ח ר' שלום ישעי' ע"ה דייטש